

СВІТАЛО

Українські педагогічні Записки
для сестри і школи.

Листопад

З М І С Т.

	Стор.		Стор.
Всесвітня втрата	3	Сергій Павленко. Історич- ний документ	54
С. Волох. Книжка дітям	5	В. Чепелянський. Історик Слобідської України	57
С. Тодосієнко. М. І. Пи- рогов	10	А. Тесленко. Що робити	60
О. Русов. Спогади про Пи- рогова	18	З біжучого життя: Без пра- вів, Я. Гетьманчук. — З життя, Провінціал. —Польська педагоги- ка, Гр. Шерстюк	71
Я. Чепіга. Словесно-згуко- вий метод навчання грамоти	21	Критика й бібліографія.	72
Іван Спілка. На початку учителювання	39	Листування редакції	80
С. Русова. Дитячий Сад на національнім ґрун- ті.	44		

Од редакції та контори „Світла“.

Статті, неухвалені до друку, редакція повертає тільки тоді, коли буде прислано марки на пересилку.

На відповіді треба посилати марку, або листовну картку.

За зміну адреси треба платити 20 коп. (Можна марками).

Для ознайомлення книжка журналу висилається за 45 коп. (Можна марками).

С. Волох.

Книжка дітям.

Школи рідної, де дитина знайомиться з своїм краєм, мовою, минулим, школи, з якої виходить свідомо молодіж, готова стати до корисної і щирої праці для свого народу — тієї школи у нас нема. Але своя сем'я, де ми хочемо і можемо зоставатися самі собою, у нас єсть. І от у великій справі виховання і просвіти центр ваги у їй — у тій українській свідомій інтелігентній сем'ї. Перед нею тяжке завдання — дати національне виховання дітям. Чи можлива ж це річ? Чи доволі у нас на те засобів, чи є спромога перевести в життя широку й глибоку програму національного виховання?

Правда, є у нас тепер книжки. Як хто хоче сьогодні вчити дитину українською мовою, не треба йому, як колись небіжчиківі Борисові Грінченкові, творити їх та переписувати друкованими літерами. Не в кожного вистарчить на те талану та завзяття, та з тим тепер далеко легше: дещо найважливіше ми маємо, і діло початкової освіти більш менш забезпечене. Але чи багато у нас книжок для дітей? Одже читання — цікаве й корисне — повинно примусити дитину забути, що у нас нема своєї школи, і дати їй дома ті відомости, які у інших народів здобуваються на шкільному ослоні. Тут де-які видавництва, — як от „Молодість“, „Український Учитель“, „Лан“ — спасибі їм, стали у великій пригоді, видавши де кілька гарних книжок. Але того матеріалу замало. Дитина швидко проковтне його, а далі... далі ми мусимо, на жаль, зазначити брак української книжки для дітей. З'явище сумне й безпорадне. Иноді нема чого подарувати дитині. В книгарні не знайдеш книжки на дарунок, — цікавої, гарної, з малюнками, добре виданої, щоб і зверхнім виглядом очі в себе брала і змістом була цікава малому читачеві та наvertsала його до читання. А то й сама дитина рветься до світла, хоче читати, а задовольнити цю потребу нема сили. Зважте цей факт: українська мова не заспокоює вимог навіть дитини. Особливої ваги набуває він, коли пригадати де-які риси дитячої психології. Перш за все — цікавість, могутній фактор розвитку розумових сил дитини, зроста й тягне її до книжки. Читання стає потребою. І отут-о доводиться посилати дітей до чужих

людей по розум, звертатися до чужої мови. Замість того, щоб нейтралізувати неприхильні нам впливи чужої школи, ми самі допомагаємо їй роботі, схиляємо чоло і мовчки коримось тій силі, звертаючись до неї за поміччю... А тим часом звичка до чужої мови, як до джерела просвіти, росте й вкореняється. Тому допомагає сила вражіння в дитини. Дитячі вражіння живі й міцні в нашій душі і часто й густо з юних літ лишають вони глибокий слід на все життя.

Таким побитом в справі виховання становище наших батьків просто драматичне. Перед кожним—альтернатива. Або, користуючись тими могутніми силами дитячої душі—цікавістю та вразливістю—дати дитині до рук чужу книжку і зречтись національного виховання на користь широкої просвіти.

Або ж, зостаючись послідовними, що до програми національного виховання, обмежитись тільки книжками рідними і позбавити дитину змоги зазнайомитись з тим, на чому росте й чим цікавиться молодий народ всього світу, звузити її духовний обрій, а наслідком: молодіж, воно правда, національно свідома, але з обмеженими інтересами, з вузьким світоглядом. Чи такої ж нам треба?

Між тими Сцілою та Харибдою і гине у нас сила молодая. А щоб наздогнати старіших братів на шляху правдивого поступу, нам треба молодіжи, що з широкою освітою й високими ідеалами еднає глибоку любов до рідного люду й свідомість його потреб. Коли ж ми хочемо мати її, то повинні звернути увагу на діти наші, на малиї. Не нехтуймо ж їми, тими силами м'якої, як віск, дитячої душі; готуймо ґрунт, засіваймо його зернами щирої любови до рідного краю, до всього чистого, світлого, гарного, що дав вселюдський дух, бо те що посіється в молоду, дитячу душу дасть урожай в дорослих... Нехай наші діти од колиски зростають в рідній атмосфері. Ми знову прийшли до того, звідки вийшли: перед нами проблема систематичного, широкого і глибокого національного виховання.

Отже національне виховання, — трудне без школи, — неможливе без рідної книжки.

І коли першу нам здобути швидко не судилося,—то мати другу в нашій спроможності.

Все, що цікаве хлопцеві—чи дівчині,—все, що потрібне йому, все, що хоче він і треба йому прочитати, що може щось дати його розвиткові, — все це повинен він знайти в

рідній літературі і своєю мовою. „Українська дитяча бібліотека“ *conditio sine qua* поп національного виховання,—і, щоб утворити її, мало того, що ми маємо; тут треба великої і систематичної праці, в котрій би об'єдналися усі, кому дорогі доля нашого руху, майбутнє нашого народу. Тут потрібне дитяче видавництво, метою якого є постачати українській молодіжі цікаві й корисні книжки гарною мовою. Дати дитині змогу широко й глибоко розвиватися на рідному ґрунті—такий його ідеал. Девізом своїм хай візьме воно слова Кобзареві:

„І чужому научайтесь,
І свого не цурайтесь“.

Майбутні завдання того видавництва уявляються нам так. Воно б повинно було видавати в першу голову книжки оригінальні,—не кажучи вже про казки народні, яким безперечно належить видатне місце,—чи то з нашого старого письменства зразкові твори кращих авторів, цікаві для дітей, чи й нові писання, коли вони того варті. Особливої уваги заслуговує історична повість, бо вона перший крок до зацікавлення минулим, а в йому стільки драматичного, стільки героїчної боротьби за кращі ідеали людскости. Правда, справа з тим доволі трудна. Свого Вальтер Скота у нас нема. Але все ж знайдеться дещо, треба тільки видати його, як слід, та зробити приступним малому читачеві. У пригоді можуть тут стати переклади або й переробки з російського тих творів, що вирости на нашій землі, що викликала їх до життя любов до рідного краю, творів, що осяяні палким сонцем України *). Все це зазнайомить дитину з рідним краєм, його минулим і сучасним, збудить до його любов і думку про обов'язки перед своїм народом. Так оті книжки, даючи знання краю й народу, мають покласти міцні національні підвалини у вихованні.

Але то тільки половина завдання. Сховати од дитини європейське письменство, закрити од неї цей світ—гріх не-

*) У російських письменників, земляків наших, чимало є оповіданнів, що, не вважаючи на чужу зверхню форму, наскрізь пройняті українською традицією, національним колорітом, що чуло промовляють до серця нашої дитини і перекладені на рідну мову можуть мати благодійний вплив. Наприклад, Гоголь, Мордовець, Короленко, Мачтет (візьмемо хоч його „Б'їлю панну“). Не наводимо інших іменнів, бо зараз не маємо на думці подавати якогось докладного плану виданнів.

прощений, що його мабуть не можна виправдити навіть з погляду самого вузького націоналізму. Та до того й зробити це неможливо. Адже все їдно дитину потягне туди, хіба що вона побачить його через чуже вікно. Друга частина нашого завдання ще складніша й далеко трудніша: зазнайти українських дітей з світовою літературою. Видавництво мало б дати переклади тих книжок, що їх читає і на їх вчиться молодіж всього світу. Ті твори генія, на яких довгими годами чи й віками виховується людскість, формується її світогляд, твори, що без них не можна бути освіченою людиною,—ті твори не можуть бути чужими і незваними нашій дитині. Нехай Шахерезада, Грім, Андерсен, Гауф уносять дрібну малечу на легких крилах чарівної фантазії в далеке царство казки. Нехай перлини світової літератури, писання авторів, що знали дитяче серце і зміли промовляти до його,—Сервантеса, Де-Фое, Купера, Дікенса, Бічер Стоу, Доде і усіх тих, чиї імена самі говорять за себе,—нехай вони будять в молодому серці почуття добра та правди, поривання до всього світлого, гарного. І тоді відкриються очам дитячим далекі обрії європейської культури, і потягне дітей з малих літ до широкій просвіти.

Редакція тих книжок вимагає дуже великої пильности: найголовніше—в них повинна бути мова чиста, легка, щиро народня. Перш за все тому, що коли раніше свідомі покоління наші, зростаючи здебільшого на селі, вчилися мови з уст народніх, то тепер з'являються досить численні шари української інтелігенції городянської, що порвала звязки з селом і діти якої в зденаціоналізованій атмосфері наших міст повинні вчитися рідної мови з книжок. І це—поруч з другими тяжкими обставинами—зараз одбилося—і то негативно—і на чистоті нашої складні і лексики: звичайне живе слово сучасного інтелігента далеке од ідеалу. І коли книжка стає за вчителя мови, то до неї доводиться прикладати найгостріші вимоги, особливо через те, що могутньому впливові тієї книжки підлягає дитина в часи, коли саме виробляється її мова.

Далі має бути те видання чепурне, в гарній оправі, рясно ілюстроване. Ілюстрації в дитячій книжці—велика річ. Вони в значній мірі оживляють книжку, багато говорять дитині, допомагають уяві втілити в живі постаті милі серцю образи улюблених героїв, близькими, більш зрозумілими роб-

лять найважливіші моменти оповідання; а до того в гарному художественному виконанні сприяють вони розвиткові естетичного чуття. І отой вигляд естетичний книжки ставить перед нами чималі труднощі, які проте неодмінно слід побороти.

Нашим дітям треба і по можливості дешевого читання—і таке почасти ми вже й маємо—і розкішного, звісно як на наші обставини,—дарунку. Дайте ж нам рідну книжку, здорову, цікаву, книжку, що розвиває, книжку, що за неї досвід старіших культурних націй. І кожна така нова книжка буде гостем сподіваним і дорогим в українській дитячій бібліотеці.

Як ми матимемо оту свою гарну дитячу бібліотеку, як наша малеча ростиме в ріднім повітрі, як наша сем'я зостанеться нашою, тоді сподіваємося ми великої і багатой милости. У наших дітей лунатиме мова чиста, щиро народня. Прокинеться повага до неї, як фактора просвіти, що звів їх в широкий світ вселюдських ідей, в сем'ю освічених народів, як рівних; з'явиться звичка до неї, як до культурного засобу, що збагачує їх розум, до засобу, яким не сором користуватись завжди і всюди. Більш свідомою стане любов до рідного люду, з яким зв'язують міцні згадки дитячі; глибшою—пошана до його великих подвигів; гострішим—біль гіркий над його тяжкою долею; яснішим стане шлях, яким повинен йти певний своїх обов'язків громадянин в змаганні за щастя народне... ..А разом з тим читання великих творів світової літератури має наблизити нашу молодіж до невичерпаних криниць вселюдського духу, допомогти їй придбати широкий світогляд сучасного європейця, що зріс на стародавній багатій культурі. Коротко кажучи, ота „бібліотека дитяча“ має полегшити трудну й поважну справу національного виховання,—розуміючи його як найширше,—метою якого є дати нам національно свідому, на європейському ґрунті виховану, і широко розвинену молодіж.

Отже вияснилася, як нам здається, і потреба того виключно дитячого видавництва і ті наслідки, яких можна було б од його сподіватися. Питання це великої ваги і до того, на нашу думку, саме на часі.—Неможливе воно в школі, од нас залежить воно в нашій сем'ї. І тепер, коли з'явилася у нас своя вільна педагогічна кафедра „Світло“—журнал для сем'ї і школи—до речі здалося нам підняти саме на його сторінках це питання про спеціальне видавництво

дитячих книжок. Складна його організація, широкі завдання, плани роботи та їх реалізація—то діло не одної людини, і потребує громадської праці.

Мова до письменників, малярів, вчителів і перш за все до батьків українських. Хай докладе своєї праці кожен, хто чим може: письменник—твором чи перекладом, маляр—малюнком, обгорткою, візерунком, знавець мови—редакцією, вчитель—порадою, заможня людина—грішми.

Ми певні, знайдуться люде, що охоче стануть на чолі цієї справи, віддадуть їй свій досвід, знання, працю, але крім того треба ще грошей. Грошей треба, щоб справді скласти українську „дитячу бібліотеку“.

Діти українські сподіваються того од батьків своїх. Вони ждуть. Невже марно? Батьки, озовіться!
